FORUM

BRUNO DE WEVER

LAUDATIO PIL-VAN GASTELPRIJS VOOR GESCHIEDENIS 2025

Als voorzitter van de jury van de Pil-van Gastelprijs is het mijn voorrecht namens de jury de laudatio te mogen uitspreken. Het spreekt vanzelf dat ik daarvoor put uit de goed gestoffeerde verslagen van de leden van de jury, de collega's Helma De Smedt; Hendrik Defoort; Bert Govaerts; Frans-Jos Verdoodt; Antoon Vrints; Louis Vos en ikzelf.

Het is verheugend te mogen vaststellen dat de oogstjaren 2022-2024 bijzonder goed waren voor de studie over de geschiedenis van de Vlaamse beweging. Er werden 12 boeken ingezonden waarvan er 9 voldeden aan de door het reglement vastgelegde criteria. De leden van de jury togen na een eerste vergadering op 11 februari welgemutst naar huis met een stapel van 9 boeken die hun in de lente en de zomer een zinvolle tijdsbesteding gaf. Welgemutst ook omdat uit de inzendingen bleek dat de historiografie van in het Nederlands geschreven boeken over de geschiedenis van de Vlaamse beweging springlevend is en dit in tijden waarin de doodsklokken luiden over het Nederlands als taal van wetenschapsbeoefening. U hebt allicht de berichten daarover gelezen, o.m. in *De Standaard* van vorig weekend.[1] Dat de huidige Vlaamse Regering mee aan de koord trekt van het klokkenspel door de Koninklijke Academie voor Taal en Letterkunde en Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen en Kunsten op droog zaad te zetten, kan ik alleen maar met verbijstering vaststellen.

1 M. de Vos, Nederlands verdwijnt als wetenschapstaal, in: *De Standaard*, 25-26 oktober 2025. In een begeleidend commentaarstuk schrijft hoofdredacteur Karel Verhoeven: *"Serieus wetenschappelijk onderzoek gebeurt in Vlaanderen niet meer in het Nederlands. Zelfs niet over onderwerpen met hoofdzakelijk Nederlandstalige bronnen of in onderzoek dat over en voor de Vlaamse maatschappij wordt uitgevoerd."*

De boeken die de jury las voor deze editie van de Pil-van Gastelprijs tonen alvast aan dat er excellente geschiedschrijving in het Nederlands mogelijk is. In het Nederlands inderdaad. Artikel 4 van het reglement van de Pil-van Gastelprijs stipuleert dat *"studies die voor de prijs in aanmerking komen, in het Nederlands dienen gesteld te zijn of dienen vergezeld te zijn van een verbintenis tot publicatie in het Nederlands vanwege de laureaat"*. Anderstalige boeken zijn dus principieel niet uitgesloten. Deze editie waren alle ingezonden boeken in het Nederlands geschreven. De excellentie van deze boeken blijkt uit het feit dat het gros ervan potentieel in aanmerking kwam voor de prijs aldus de juryleden. Maar er was ook een consensus dat twee boeken er boven uit staken. Twee boeken zeer verschillend van opzet en uitwerking waardoor een onderlinge vergelijking eigenlijk ondoenbaar was waardoor de jury besloot tot een ex aequo. Dat is overigens niet de eerste keer want ook in 2001, in 2016 en 2019 was dat het geval. U kan dat nakijken op de webstek van het ADVN. En nu ik spreek over de vorige edities moet ik u helaas meedelen dat op 14 oktober laatstleden Joris De Deurwaerder overleden is. Hij was de winnaar van de prijs in 2004 met zijn biografie over Reimond Speleers. En, het zal in dit publiek wellicht weinigen ontgaan zijn dat Lode Wils, laureaat in 2001, op 10 december 2024 is heengegaan.

Mijn laudatio betreft dus de auteurs van twee zeer verschillende boeken met toch ook wel wat gelijkenissen tussen de auteurs zelf en ook hun bekroonde boeken.

De laureaten van de Pil-van Gastelprijs 2025, Kevin Absillis en Matthijs de Ridder, zijn allebei literatuurhistorici, ze zijn allebei, in de woorden van wijlen Joris Duytschaever 'boontjes' van Kris Humbeeck. Ze delen een verleden in het Instituut voor de Studie van de Letterkunde in de Nederlanden en het L.P. Booncentrum van de Universiteit Antwerpen. Dat een jury bestaande uit uitsluitend historici, en bovendien – ze zullen het me niet kwalijk nemen – van het eerder klassieke soort, unaniem twee literatuurwetenschappers bekroont, mag beschouwd worden ook als een eresaluut aan Kris Humbeeck en de belangrijke impulsen die hij heeft gegeven aan de geschiedenis van de Vlaamse beweging. Overigens een van de laureaten van 2016, Dieter Vandenbroucke met zijn boek over Victor Brunclair, kwam ook uit zijn stal en Kevin Absillis was al laureaat in 2013 met zijn boek over het uitgevershuis van Angèle Manteau. Je kan de Pil-van Gastelprijs inderdaad meerdere malen winnen, zij het niet successievelijk, zo schrijft het reglement voor.

De bekroonde boeken hebben gemeen dat ze beide over literaire monumenten gaan. Kevin Absillis restoreert het grootste literaire monument van de Vlaamse beweging uit de 19de eeuw Hendrik Conscience, de schrijver van tientallen romans en reeds bij leven geëerd met een bronzen monument dat u kan bewonderen op het naar hem genoemde plein in Antwerpen, maar als literator de laatste halve eeuw verguisd als een oubollige en onleesbare auteur en bovendien als aartsvader van een gevaarlijke nationalistische tendens in Vlaanderen. Geheel ten onrechte zo bewijst Kevin Absillis in zijn boek *Het slechte geweten van Vlaanderen. Nationalisme, racisme en kolonialisme in de tijd van Hendrik Conscience*. Matthijs de Ridder richt een biografisch monument op voor

^ Laureaat Kevin Absillis. [Foto Winne Gobyn]

wat door velen als de monumentaalste Vlaamse dichter van de Twintigste Eeuw wordt beschouwd. Zijn boek *Paul van Ostaijen, de dichter die de wereld wilde veranderen* toont aan dat Van Ostaijen als modernist van Europees formaat is en hoe er geen onverenigbaarheid is tussen Vlaamsgezind engagement, een hoofdzakelijk Nederlandstalig oeuvre en internationale excellentie.

Van de excellentie van de beide bekroonde boeken was de jury unaniem overtuigd terwijl ze toch ook kritische bedenkingen formuleerde. Mijn laudatio reflecteert beide. Laat mij beginnen met het boek van Kevin Absillis, dat is chronologisch het meest logisch en Kevins achternaam begint met een A gevolgd door een B wat alfabetisch moeilijk te kloppen is.

Op basis van een heel nieuwe lectuur van het werk van Hendrik Conscience weet de auteur een heel aantal gemakkelijke en luie aannames over Conscience op losse schroeven te zetten en zo ook opnieuw belangstelling te wekken voor een auteur die bij de mottenballen beland was. Resultaat is een heel nieuw beeld van Conscience dat haaks staat op wat progressief Vlaanderen en in het zog daarvan een groot deel van de goegemeente graag aanneemt. Hij doet dit bovendien in een stijl waarmee hij die goege-

meente kan bereiken. Die stijl is snedig en soms bewust polemisch. Absillis zoekt graag de controverse en het debat op. Maar zijn onderzoek is onberispelijk, gebaseerd op een zeer degelijke heuristiek en een uitgebreid literatuuronderzoek waarbij hij ook vergelijkingen maakt met werken van binnen- en buitenlandse tijdgenoten van Conscience. Zijn methode put uit filologische, sociologische en historische bronnen, terwijl ook de postkoloniale theorie niet ontbreekt. Wie op de loop gaat voor begrippen als '*othering*', '*agency*', '*white savior*', '*oriëntalism*' enzovoort moet dit boek zeker lezen.

De jury waardeerde dat Absillis met dit boek niet blijft zitten in een academische ivoren toren, maar midden in de maatschappij wil staan. Het is die gedrevenheid die hem ook kwetsbaar maakt voor kritiek. Door de brille van zijn onderzoek en zijn polemische stijl maakt de auteur zowel zijn 'held' als diens 'vijanden' groter dan ze zijn. Of Conscience bovendien echt in het brandpunt staat van een cultuuroorlog, daarover kan je discussiëren. En misschien gaat zijn polemische stijl hier en daar uit de bocht, dat is natuurlijk een kwestie van taalsmaak. Maar wat een jury van historici enigszins ironisch opmerkte, is dat hij net als de tegenstanders van Conscience het verleden naast een morele meetlat legt.

Maar veel belangrijker is dat Kevin Absillis hulde verdient omdat hij nieuwe perspectieven opent en ongetwijfeld het debat over een cruciale figuur in de geschiedenis van de Vlaamse beweging stimuleert.

Paul van Ostaijen: De dichter die de wereld wilde veranderen werd reeds overladen met lof in allerhande media. De jury van de Pil-van Gastelprijs doet er nog een schepje bovenop. Matthijs de Ridder schreef een prachtig geschreven en goed opgezette biografie van de dichter, waarin de auteur diens literaire oeuvre meesterlijk analyseert, krachtig in perspectief plaatst en zelfs onbekend werk opduikelt, wat voor een al goed onderzocht oeuvre toch geen geringe verdienste is. Hij schrijft een meeslepend boek dat ook blijk geeft van zijn verknochtheid met het onderwerp. Inhoud en stijl getuigen van passie voor Van Ostaijen. Maar dat geliefde onderwerp wordt ook in een bredere context geplaatst. Van Ostaijen leefde in een ijlende tijd, waarin hij trachtte zich een weg te banen. Hij worstelde zich los van de tradities en geplogenheden van de lange negentiende eeuw en van het katholicisme en de burgerlijke mentaliteit waarmee hij was opgegroeid, al knipte hij zijn familiale banden nooit door. Zijn literaire werk weerspiegelde zijn persoonlijke evolutie, zijn twijfels en angsten, maar ook zijn vernieuwingsdrang, zijn drang 'om de wereld te veranderen'. Zijn werk is dan ook complex, maar Matthijs de Ridder weet dat allemaal prachtig te vatten door het in dialoog te brengen met van Ostaijens biografie. Het boek is bovendien prachtig uitgegeven met veel foto's van goede kwaliteit en een kleurenkatern met foto's van schilderijen relevant voor de kunstcriticus die Van Ostaijen ook was en verder afbeeldingen van fragmenten uit zijn dichtbundels waarin zoals bekend vorm en inhoud samenvloeien.

De jury was ook van oordeel – en nu komt de kritiek – dat er een onnodige afstand bestaat tussen de mate waarin Van Ostaijens politiek radicalisme – zoals dat tot uiting

^ Laureaat Matthijs de Ridder. [Foto Winne Gobyn]

kwam in zijn activisme tijdens de Eerste Wereldoorlog – aan bod komt in dit publieksboek en de mate waarin dat gebeurt in het onuitgegeven proefschrift van de auteur uit 2009 over *De activistische tegentraditie in de Vlaamse letteren in de periode 1912-1933* en waarin hij laat zien hoe ver Van Ostaijen en de zijnen bereid waren te gaan in een activistische greep naar de macht en hoe daardoor de prioriteit aan het einde van de oorlog niet meer het anders interpreteren van de wereld was, maar het veranderen van die wereld zelf. En in die wereld werden Belgen – dus ook Vlamingen – economisch geplunderd, verplicht tewerkgesteld en politiek vervolgd door een bezetter waarmee Van Ostaijen radicaal collaboreerde.

Maar belangrijker dan die kritische noot is dat Matthijs de Ridder Paul van Ostaijen de monumentale biografie schonk die hij al lang moest krijgen en daarvoor verdient hij hulde.

Namens de jury wens ik de beide laureaten van harte proficiat en ik nodig hen uit om straks te reageren op de nieuwe waardigheid die hen is verleend: winnaars van de Pil-van Gastelprijs 2025 waarvoor graag een applaus.